

KADI ABDÜLCEBBAR VE KANT'TA ESTETİK ANLAYIŞI

-The Esthetical Idea of Qadı Abdaljabbar and Kant-

Doç.Dr.Özcan TAŞCI

Çanakkale Onkekiz Mart Ü.

İlahiyat Fakültesi

Abstract This paper will explain the main esthetical views of Qadı Abdaljabbar and Kant, whose aspects on the theory of esthetic compromised and have similarities. It seems that they especially worked hard to show the difference between the two esthetical terms “beautiful” and “good”. According to both scholars, the good is as important as the beautiful. What is much more important is that the good also includes the moral. The following revolves around these terms on the one hand and tries to show the similarities between the two on the other.

Keywords: Esthetic, Qadı Abdaljabbar, Kant, beautiful, Good.

“Estetik” kelimesi Yunanca “aisthesis” veya aisthanesthai” kelimelerinden gelir. Duyum, duyular, algı, duygu ile algılamak gibi anlamlar taşır. Bu kelimelerden çıkarılabilecek olan, estetiğin, duygusallığın sağladığı bilgilerin bilimi olmasıdır. Estetiğin kurucusu Alexander G.Baumgarten’a (1714-1762) göre mantık, düşünce ve zihne bağlı yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu inceleyen bir bilimdir. Estetik de duyu ve duygulara bağlı bilgilerin doğruluğunu inceleyecektir. Yani estetik mantığın ikiz kardeşi veya duygulara dayalı bilgilerin mantığı olarak ortaya konmuştu. Buna bağlı olarak şunu demek mümkündür ki, felsefenin içinde üç temel normatif bilim vardır. Bunlar da doğruluk temeli üzerine kurulmuş Mantık, iyilik temeli üzerine kurulmuş Ahlak ve güzellik temeli üzerine kurulmuş Estetikdir. Dolayısıyla estetik, duysal alanın bütün genişliğini değil, özellikle güzel olan kısmını inceler. Bu nedenle, bir ara estetik kelimesi yerine güzellik bilimi veya felsefesi kavramları da önerilmiştir. Ancak daha sonra estetiğin temel değerinin sadece güzellik olarak sınırlanmasına karşı çıkanlar olmuştur. Onlara göre yüce, trajik, komik, zarif, ilginç, çocuksu (naif) soylu, çekici ve hatta çirkinlik bile estetiğin inceleyeceği değerler içine girebilir. Ancak tüm bunlara rağmen estetiğin temel kavramı güzellikten başkası olmayacaktı.¹

¹ Mustafa Ergün, *Estetik (Sanat Felsefesi)*, “<http://www.egitim.aku.edu.tr/sanاتفelsefesi.pdf>”.

Üzerinde tartışılmasına karşın estetiğin konusunun güzellik (**Alm. Schönheit**) olduğu genel olarak kabul edilen bir olgudur. “Güzellik” öyle ki değer yargıları (Alm. Wertvorstellungen) ya da değer biçme-yorumlama (Alm. Bewertungsmaßstäben) olgularından bağımsız olarak düşünülememektedir. Bundan dolayı da estetik ile uğraşan her filozof kendisine şu soruları sormuştur: Güzellik dediğimiz şey bu yukarıdakilerine bağımlı olarak mı ortaya çıkmaktadır? Yoksa güzelliğin, onlardan tamamen bağımsız bir şekilde a priori olarak ortaya çıkmasını sağlayan kategorileri ya da bir yetisi var mıdır? Kişinin bir objeye “güzel” ya da “çirkin” demesi toplumun değer yargılarından bağımsız olarak mı oluşmaktadır?

Günlük hayatta “güzel”, çoğunlukla herhangi bir süjede uygun-olumlu bir izlenim bırakan bir obje için kullanılır: Güzel bir vücut, güzel bir müzik parçası, dansa birbiri ardından uyumlu bir şekilde oluşan hareketler ya da güzel okunan Kur’an ya da şarkı ya da geometrik çizgiler bakımından orantılı tablo ya da resimler “güzel” olarak isimlendirilmektedir. Psikoloji ve sosyoloji “güzel” olgusunu psikogenetik yani toplum tarafından şekillendirilen değer yargılarına bağlı olarak inceler ve yorumlar. “Felsefede ise “Estetik” “güzel” in ne olduğu sorusunu yanıtlamaya çalışmaktadır.²

“Vaktiyle Türkçe”imizde “*ilm-i bedâyi, ilm-i hiss ve ilm-i hüsn*” gibi terkiplerle ifâde edilen estetik, konu itibariyle felsefede köklü bir geçmişe sahiptir. Gerek tabiatta ve gerekse sanat eserlerinde, güzel hangi şartlara ve kriterlere sahiptir, herkes için geçerli objektif bir güzellik kavramının mevcudiyeti söz konusu mudur? Yahut güzellik sübjektif midir? gibi soruların araştırılmasından ibaret olan estetik değer kavramı, şimdiye kadar cevapsız kalan şu soruyu hep sora gelmiştir: Bir şey güzel olduğu için mi biz ona güzel deriz, yoksa biz güzel dediğimiz için mi o şey güzeldir?”³

Estetiği bir bilim olarak kuran Alexander Gottlieb Baumgarten (1714-1762) “aydınlanma felsefesi” (Aufklärungsphilosophie) filozoflarına dahildi. O, estetiği bağımsız, ancak bir o kadar da mantığa paralel bir disiplin (Schwesternkunst) olarak temellendirme gayesini güttü.⁴ Bunun nedeni, estetiği de bilgi felsefesine bağlı olarak görmesinde aranmalıdır. Zira “Ahlak disiplininde “*iyi*”, mantıkta “*doğru*” kavramı ne ise, estetikte de “*güzel*” kavramı odur.⁵

Baumgarten’in yapmak istediği şey duyulara-algımızın araçlarına bir “yargı yetisi” kazandırmaktı. Bu yargı yetisi ise tat-lezzet ya da “duygu” denilen “Geschmack” tan başkası olmayacaktı. Kant, kendisinden yüzyıllar önce İslam alimleri tarafından üzerinde oldukça durulan bu tat-lezzet yargısı

² Bkz. <http://de.wikipedia.org/wiki/Schönheit>

³ İsmail Yakıt, “Mevlâna’da Aşk Estetiği”, *Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırmaları Dergisi*, Yıl,2007, Sayı, 1, s. 36.

⁴ Bkz. <http://de.wikipedia.org/wiki/Schönheit>.

⁵ “www.akademik.semazen.net”

(Geschmacksurteil) konusunda bundan dolaydır ki ayrı bir eser kaleme almak istemiştir. Oysa bu eser daha sonraları “Yargı Gücü” ne (Urteilkraft) dönüşmüştür. Ancak yargı gücünde de ağırlıklı olarak bu tat-lezzet ya da duygu yetisi işlenmektedir.

Kant’ın estetik ile ilgili yazdığı ilk eser, 1764 yılında “Güzel ve Yüce Duygusu Üzerine Gözlemler” (Beobachtungen Über Das Gefühl des Schönen und Erhabenen) adıyla basılmıştır.⁶ O her ne kadar 1771 yılında lezzet-tat öğretisi (Geschmackslehre) üzerine bir eser yazma isteğini dile getirmiş olsa da, “lezzetin a priori bir eleştirisi” daha sonraları yerini “Yargı Gücünün Eleştirisi” (Kritik der Urteilkraft) ne bırakmış, böylece de bu isimle bir kitap ortaya çıkmıştır.⁷

Bu eserin “Güzel’in Analitiđi” bölümünde Kant, süjenin bir nesne hakkında, “güzel, kötü ya da çirkin” olarak kendisiyle bir yargıda bulunduğu “saf tat-lezzet yargısı”nı (reines Geschmacksurteil) nitelik, nicelik, bağıntı ve modalite’den oluşan dört yargı anına-sürecine göre açıklar.⁸ O ilk olarak, saf tat-lezzet yargısını algı yargısından (Erkenntnisurteil) ayırmakla işe başlar. Bizler, algı yargımızla zihnimize herhangi bir objeyle ilişki kurmamıza rağmen, saf lezzet-haz yargımızla aynı obje hakkında sadece ve tamamen hayal gücümüzle (Einbildungskraft) bir tasavvurda bulunuruz. İşte bizdeki beğeni (lust) ya da beğensizlik (unlust) duygusu, tabiat/mizacımızın (unser Gemüt) bu objeden etkilenmesi sonucu oluşmaktadır. Bu süreçte saf tat-lezzet yargısının (reines Geschmacksurteil) belirleyici etkeni mantıksal-kategorik (logisch) olmayıp, salt sübjektif ve estetik (rein subjektiv und ästhetisch).

Saf estetik haz ya da haz-almama (reines ästhetisches Wohlgefallen oder Missfallen) nitelik açısından bakıldığında hiçbir menfaatle (Interesse) bağıntılı değildir. Yani o bizim arzu yetimizle (Begehrungsvermögen) hiçbir şekilde bağıntılı değildir. Bu noktada o, iki tür hazdan ayrılmaktadır: Hoş bir nesneye ilişkin yargı, nesnenin tamamen duysal olarak algılanmasıyla oluşur ve de güzelde (Schön) olduğu gibi, dolaysız olarak benim hoşuma gider. Herhangi bir nesneyi hoş (Angenehm) olarak değerlendirdiğimde, onun varlığına ilişkin bende bir şehvet-istek (Begierde) oluşur. “İyi hakkındaki haz” (das Wohlgefallen am Guten) ise, salt kavram (Plato’da ide) aracılığıyla oluşan “haz duygusu” (Gefallen) tasavvuruna dayanır.⁹ Şu halde “iyi” akıl (Vernunft) tarafından belirlenen bir arzu gücünün (Begehrungsvermögen) objesidir. Bir şey, dolaylı ya da dolaysız olsun bizim istemimizin-irademizin bir amacıdır.

⁶ Kant, *Kritik der Urteilkraft*, Mit einer Einleitung und Bibliographie herausgegeben von Heiner F. Klemme. Mit Sachanmerkungen von Piero Giordanetti., Hamburg, 2006, s. XIV

⁷ Kant, *a.g.e.*, s. XV.

⁸ Kant, *a.g.e.*, s. XXXVI; krş., s. 1.

⁹ Kant, *a.g.e.*, s. 4.

Güzel hoş a gider, hoş tatmin eder, iyi ise onaylanır.¹⁰ Kant'a göre, bir nesnenin aynı zamanda duyusallık ve akıl-zihne (Verstand-Vernunft) sahip olan bir yargı süjesi tarafından tat-lezzet duygusuyla salt manevi ve menfaat olmadan-amaçsız (interesselos) yapılacak bir estetik yargı sadece insan tarafından yapılabilmektedir. Bundan dolayı da Kant'a göre, "hoş olan" (angenehm) hayvanlar tarafından da hissedilirken, "pratik-ereksel- haz" (Das praktische Wohlgefallen) sadece akıllı varlıklar tarafından hissedilebilmektedir.¹¹

Estetik saf yargı "bu gül güzeldir" (Diese Rose ist schön) örneği ele alınarak incelenmektedir. Şayet ben tüm güllerin güzel olduğuna dair bir yargıda bulunursam, bu durumda estetik saf bir yargıda bulunmuş olmam. Saf bir tat-lezzet yargısında ifade edilen beğeni ya da beğensizlik duygusu (lust-unlust) sürekli olarak bir objeler grubu ile değil, tek bir obje-nesne ile alakalıdır. Bizler şayet bu dünyanın her bir gülünü güzel olarak yorumladığımızda, her ne kadar "her gül güzeldir" yargısında bulunma konusunda haklı olsak da, böyle bir yargının saf bir tat-lezzet yargısından daha ziyade, daha önceki yargımıza dayandığı ortadadır. Aynı durum güzel sanatlar (Kunstschönen) için de geçerlidir: "Poussin'in bu resmi-tablosu güzeldir" bir estetik yargıdır. Ancak "Poussin'in tüm tabloları güzeldir" estetik bir yargı değildir. Bu daha ziyade, Poussin'in daha önce tüm tablolarını estetik olarak yorumladığımız, dolayısıyla da yorumlama anında aldığımız haz duygusuyla onun güzel olarak bulduğumuz tüm tabloları hakkındaki bir ifademizdir. İşte bu Kant'ın tüm bilgi felsefesi teorilerini içine alan "aşkın bilgi felsefesi" ne (transzendente Erkenntnistheorie) bağlı olan aşkın güzellik teorisi (transzendente Theorie des Schönen). Bilindiği üzere aşkın bilgi, daha önce hiçbir yargıya dayanmayan saf olarak zihnimizde oluşan bilgidir. Daha açık bir ifadeyle hiçbir bilgiye dayanmayan bilgidir.¹² Bundan başka saf estetik yargılar, politik/ahlâki kaygılardan bağımsız olarak oluşan olgulardır. Örneğin, her kim şuradaki sarayın güzel olup olmadığı sorusuna politik-ahlaki kaygılarla karşılık verirse, bu durumda aynı kişi "yanlış bir değerlendirme" yaptığına dair ithamı kabullenmek zorunda kalmalıdır.¹³

Baumgarten'in estetiğindeki bu Geschmack olgusuna bağlı olarak şiir, dolayısıyla da poetik-nesir sanatlarına ayrı bir değer verme, revalorizasyon durumu ile karşılaşmaktayız. Buna göre şiir duygusal olarak idrakleri-algıları iletmenin aracı olmuştur. Şimdi bunun üzerinde durmamız gerekiyor:

Normal düz yazıyla, yani nesirle bu bilgiler dile getirilemez miydi de özellikle bunun aracı olarak şiir düşünüldü?

¹⁰ Kant, *a.g.e.*, s. 5.

¹¹ Kant, *a.g.e.*, s. XXXVII.

¹² Kant, *a.g.e.*, s. XXXVIII.

¹³ Birgit Recki, *Ästhetik der Sitten*, Münster 1995, Habilitationsschrift, s. 6.

Kanaatimize göre, özellikle 19. yy'dan itibaren etkilerini hissettiren Estetikçi filozof ve sanatçıları tarafından adeta kutsanan Őirin, daha sonra da resmin, bu derecede ön plana çıkmasında biri tarihsel diğeri de sosyolojik olmak üzere iki neden vardır:

Bunlardan tarihsel olanının, en azından ilk dönem İslam Dünyasının aksine Yahudi-Hıristiyan dünyasında resme olduğu gibi Őiire de sadece İsa'ya ve de azizlere adanan ilahi olmak kaydıyla izin verilmesi ve dinden bağımsız serbest bir Şiir yazım ve resm sanatının olmaması olduğu söylenebilir. İŞte "sanat sanat içindir" ilkesi muhtemelen bu bağlamda değerlendirilmelidir. Yoksa bu sanatçıların toplumun her türlü moral-ahlaki değerini ayaklar altına almak gibi bir hedeflerinin olduğunu düŐünmekteyiz. Zira Estetikçi sanat ve fikir adamlarının düŐüncelerinin fikir babası olan Kant'ın estetik, daha doğrusu güzellik konusunda ahlaki ön planda tuttuğu bilinmektedir. Kant'ın yaptığı toplumun genel-geçer olarak gördüğü değer yargılarını eleŐtirel bir yaklaŐımla ele almasından başka bir Şey değildir. Olumlu yönde eleŐtiri, yani sorgulama beraberinde deęiŐimi getirecektir. Bu estetikilerin yaptığı da bundan başkası olamaz. Ancak onlar bu iŐi yaparken biraz abartılı davrandıkları da gözden kaçmamalıdır. Örneğin resim sanatında Batı'da daha 100 yıl öncesine kadar insan, özellikle de kadın figürünün mübalağa derecesinde çokça kullanılması, belki de yüzyıllar boyunca Yahudi-Hıristiyan geleneğinde ve onların kutsal kitaplarında kadının "günah" olarak görülmesi sebebiyledir.¹⁴

Aynı Şekilde bu akımda "güzel" de merkezi noktada yer alan sözcüktür. Yüzyıllar boyunca insanı ve onun menfaatlerini esas almayan ve insanı Tanrı İsa ve de Kilise için feda eden bir korku-Őiddet anlayıŐından sonra güzelliğin en üst seviyede ön plana çıkartılması gayet doğal karŐılanmalıdır.

Kant'a göre iki türlü güzellik vardır. Bunlardan ilki, saf tat-lezzet yargısı (reines Geschmacksurteil) içerisinde tanımlanan "zgr güzellik" (freie Schönheit), diğeri ise "salt bağımlı güzellik" tir (bloss anhngende Schönheit).¹⁵ İŞte bu, bir nesnenin bütünlüğünün nereden kaynaklandığını belirlemektedir. Kant'a göre insanın nihai amacı, onun ahlaki mükemmelliğinde (moralische Vollkommenheit) yatmaktadır. Özgür güzellik anlayıŐına bağlı olarak ahlaki olarak kötü bir insan güzel olarak değerlendirilebilir. Çünkü böyle bir yargıda "iyi" (Gut) kavramı soyutlanmaktadır. Buna karşın "salt bağımlı güzellik" (bloss anhngende Schönheit) anlayıŐına bağlı olarak, ahlaki amacı yerine getirmeyen bir kimse güzel (Schön) değildir. Kant'a göre bu noktada ahlaki amaç önemlidir. Bunu sağlayan olgu da erekseldir-amaca uygundur (Zweckmssig).¹⁶ Kant'a göre ereğimizi-amacımızı,

¹⁴ Kadının, İslam gelinceye kadar tüm doğu ve batı dinlerinde ve onların kutsal kitaplarında "günah" sembolü olarak kullanıldığı tespit edilmektedir.

¹⁵ Kant, *a.g.e.*, s. 16; ayrıca bkz. Hans-Georg Gadamer, *Wahrheit und Methode*, Tübingen 1965, s. 42.

¹⁶ Kant, *a.g.e.*, s. 10-17.

dolayısıyla da bu bağlamdaki eylemimizi belirleyen bizim arzu-istek yetimizdir. Biz ancak kendisiyle amacımıza ulaştığımız eylemi ereksel olarak isimlendiririz. Saf tat-lezzet yargısına (reines Geschmacksurteil) dayanan ereksellik, süjenin bilincinde (Bewusstsein) mevcuttur. İşte bu bilinç “istek-arzu'nun bizzat kendisidir” (Die Lust selbst).

Kant'ın ‘iyi’ ve ‘fayda’yı ahlakî amaca uygun olan davranış-eylem olarak tanımlaması, dolayısıyla da onu kişiye her durumda mutluluk-haz veren davranıştan ayırması, Kadı Abdülcebbar'ın (ö. 1024) *Muğni*'de bu bağlamda yaptığı tasnifi ve değerdendirilmeyi çağırıştırılmaktadır:

Ancak mutluluğa (sürûr) gelince, o ister bilgiyle (‘ilm) isterse zann’la olsun, arzu-zevki (melâzze) tasavvur etmektir (feemme’s-surûra fehuve tasavvurun hazihî'l-melâzze)...Bundan dolayı da mutluluğu (sürûr), lezzete tabi kıldık (ve lizâlike ce'alna's-sürûra tâbia'n lilezzetin). Oysa fayda (nef') ise bu ikisinden, ya da bu ikisine ulaştıran şeyden ibaret olmakla birlikte onlardan daha umûmidir. Çünkü içimizden biri, şayet lezzetlere ve sevinçlere ulaştırıyorsa, kendisine zarar veren şeyden faydalanabilir de.

Bu bağlamda tâatleri (et-tâ'ât), faydalar (menâfi') olarak vasıflandırmaktayız. Hatta her ne kadar meşakket olsa da mükâfata /sevâb)sebepler olduğundan-ulaştırdığından dolayı onları faydaların en güzelleri arasında saymaktayız (bel ne'udduhâ fi ecelli'l-menâfi'i). Buradan hareketle zorlukla elde edilen kazançları (et-tekesşüb) ve elem verici işlerin üstesinden gelmeyi (ve'l-mu'âlecete bi'l-umûri'l-müellime) de, lezzete ve mutluluğa götürdüklerinden dolayı bu şekilde tanımlamaktayız... Allah Teala'nın sorumluluk yüklemesi de (teklif) sevâb'ı celbetmesi ve Onun yanında yakınlık (tavassul) hasıl etmesi dolayısıyla gerçekte faydadır (nef'). Bundan dolayıdır ki, şayet zehirliyse, iyi olmayan bir şeyi yemenin, büyük zarara sebebiyet vereceğinden, fayda olmadığını söylemekteyiz. Zira fayda'nın lezzet ve mutluluk ya da bu ikisine ulaştıran olması gereklidir. Zarar doğuran değil.

*Zararı defeden-yok eden de bu bağlam da fayda olarak isimlendirilmektedir.*¹⁷

“Ana hatlarıyla baktığımızda, Türk-İslâm filozoflarına göre; varlığı kendi zatından olanın güzelliği ile varlığı kendi zatından olmayanın güzelliği olmak üzere iki türlü güzellik anlayışı olduğunu görürüz”¹⁸

İyilik ve güzellik arasındaki ayrımı Batı'da ilk olarak Kant yapsa da İslam Dünyasında ondan yüzyıllar önce akılcı düşünürler olarak bilinen Mu'tezile kelamcıları yapmıştır. Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere *Muğni*'de bunun izlerine rastlamak mümkündür:

¹⁷ Kadı Abdülcebbar, *Muğni*, 14, s. 34.

¹⁸ “www.akademik.semazen.net”.

Salâh'a gelince, açıkladığımız üzere o faydadır (nef'). Bu ikisi (salah ve nef') aynı anlamı ifade etmektedirler. Bu şu şekilde izah edilmektedir: Fayda (nef') olarak bilinen her şey aynı zamanda salah'tur. Fayda (nef') olarak bilinmeyen hiçbir şey de salah değildir. Kendisi hakkında fayda'nın (nef') olanaksız olduğu kimse için salah ta olanaksızdır. Bundan dolaydır ki bir şeyin cansız ve ölüler için olduğu gibi Kadim varlık için de salah'tır denmesi mümkün değildir. şu halde salah, kendisiyle iyilik bulan/faydalanan kimseye izafe edilir. Fayda da (nef') kendisiyle faydalanan izafe edildiği gibi. İşte bundan dolayı da bir şey hakkında "bu Zeyd'in salahınadır, faydasınadır ve onun için en iyisidir (aslah) ve onun için en faydalı olanıdır (enfâ)" denmektedir. İşte bunun için salah ve nef' de(faydada) çoğalma-artma (tezâyüd) ve de üstünlük (tefâdü) vardır. şayet şöyle denilirse: Bizler salah'ın, doğru/hak (savâb), iyilik (husn) ve hikmet olduğunu ileri sürerken sizin zikrettiğiniz bu şey nasıl doğru olur? Ayrıca nef' de zikrettiğiniz üzere, tat (lezze) ve sevince (sürur) ulaştırması dolayısıyla değil de, savâb olması dolayısıyla bu şekilde (salah diye) tanımlanmaktadır...

Buna şu şekilde cevap verilir: Biz bir fülde iki sıfat olduğunu görmüşüzdür. Bunlardan birincisi, onun nef' (fayda) oluşu, diğeri ise husn (iyi) ve savab (doğru) oluşudur. Muhalefet te kelam ehli için istilâhi anlamda olan salah hakkında olmuştur...¹⁹

O, burada özellikle yukarıda da açıkladığımız gibi karşılık-fayda beklenilmeyen bir anlamda salt güzellik demek olan "iyi" (husn) üzerinde durmaktadır.

En genel çizgilerle değerlendirildiğinde Kant ve Kadı Abdülcebbar'ın görüşlerinin buluştuğu ortak noktanın **ereksellik-amaca uygunluk (Zweckmässigkeit-nef')** olduğu görölmektedir. Bu ikisi, bir objenin güzelliğini, duyu organlarıyla tattığı anda, kendisi için fayda getirmemiş de olsa, kişide oluşan haz duygusuyla, iyiyi ise, kişide o anda haz ve mutluluk duygusu oluşmamış da olsa, uzun vadede kendisine faydalı olanla açıklamışlardır. Bu faydalı olan o anda kişiye acı ve elem de verebilir. İşte bu fayda kendi içerisinde esasen aynı zamanda 'ahlakî olma'yı da içermektedir. şu halde Güzel'de süjenin bir objeyi güzel bulması için onda herhangi bir fayda ya da amaç bulması řart değildir. Oysa İyi'de herhangi bir fayda ya da amaç-erek bulması şartı vardır:

Güzel ----- (Amaçsız) Anlık Haz

İyi ----- (Ahlakî) Ereksel Fayda

Yukarıdaki şemayı biraz açarsak şunları ifade edebiliriz: Güzel hakkındaki haz duygusu algı-idrake dayanmamakta olup, bir objeyi güzel diye tanımlamamız için onun bir amaca hizmet etmemesi bizim için önemli değildir. Bu noktada o anda kişiye uyanan güzellik duygusu ve bundan çıkan haz önemlidir. Bundan dolayı da

¹⁹ Muğni, 6, 35.

güzel hakkındaki yargılar Kant tarafında “hür-bağımsız” (freie) olarak isimlendirilir. Çünkü onlar ‘iyi’ (Das Gute) ve ‘uygun’ (Das Angenehme) da olduğu gibi herhangi bir amaçla sınırlandırılmamaktadır. Oysa ‘İyi’ (Das Gute) hakkındaki haz duygumuz bir amaca (Interesse) dayanmaktadır. Ancak bu onun duyu organımız vasıtasıyla bizde herhangi bir arzu-istek uyandırması sebebiyle değil, bundan daha ziyade iyi olarak tanımlanan bir objenin, bizim amacımıza hizmet etmesi açısından bizim hoşumuza gitmesi ve ondan haz duymamızdır.²⁰ Bu hususun Muğni’deki “...Bu bağlamda tâatleri (et-tâ’ât), faydalar (menâfi’) olarak vasıflandırmaktayız. Hatta her ne kadar meşakket olsa da mükâfata /sevâb)sebepl olduğundan-ulaştırdığından dolayı onları faydaların en güzelleri arasında saymaktayız...” ifadeyle benzerlik göstermesi dikkat çekmektedir.

Kadı Abdülcebbar’ın bu konuyla bağlantılı olarak üzerine vurgu yaptığı en önemli husus ‘fayda’ (nef’) konusudur. Kadı Abdülcebbar, Kant’ın bir anlamda ereksellik (**Zweckmässigkeit**) ve amaç (**Interesse**) olarak tanımladığını bizlere, ‘fayda’ (**nef’**) olarak sunduğu görülmektedir. İçerisinde ‘ahlak’ ı barındıran fayda, yukarıdaki sözlerinden de anlaşılabilceği üzere, Kadı Abdülcebbar’a göre ‘iyi’ olarak vasıflandırılmaktadır.

²⁰ “http://philosophy.berkeley.edu/file/306/Ginsborg_interessseloses_wohlgefallen.pdf”